

Олена КОЛІНЬКО,

orcid.org/0000-0003-4085-2577

доктор філологічних наук, професор

Бердянського державного педагогічного університету
(Бердянськ, Запорізька обл., Україна) kolinko56@meta.ua

МАРИНІСТИКА У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ТЕОРЕТИЧНІ ВИМІРИ І ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ

Стаття присвячена теоретичним і методологічним засадам вивчення мариністики у світовій літературі, а також різним науковим підходам вчених до зазначеного питання. Пропонується визначення терміна «мариністика», вписуються його ознаки, щоб увести в науковий ужиток і надати статусу самостійного літературного явища.

У статті розглядаються основні значення і функції «морського» коду в художніх текстах. Наголошується на багатofункціональності концепту моря, зумовленій його символізацією і метафоризацією, що провокує багатогранні аспекти розкодування загальної концепції авторського тексту в межах цілісного «поетичного комплексу».

У постмодернізмі концепт моря може бути інтерпретований крізь призму явища «подвійного кодування». Відзначаються непрості взаємини «моря» та «степу» в українському духовному й націєтворчому просторі. Побуває серед літературознавців думка щодо порівняння моря з небом як втіленням таємного, незнаного, паралельного до моря або тотожного йому світу.

Простежується походження світової мариністики, яка сягає давніх часів. Підкреслюється, що тільки в XVIII столітті в англійській літературі, що розвивалася у могутній військово-морській державі, виразно окреслилася тенденція до художнього осмислення феномена моря як відображення національної ментальності з притаманним їй прагненням до відкриття «дороги» в океан, пов'язаної насамперед зі збагаченням і пошуком кращого життя.

Кращі надбання і досягнення англійської мариністики використала американська література, яка, втім, мала вже власну національну традицію зображення моря, моряків і розвивалася своїм шляхом. Відправним пунктом морської теми стали твори Ф. Купера як засновника «морського роману» у світовій літературі.

Значається, що українська морська традиція теж має давню історію.

У статті запропоновано перелік художніх творів, які виразно демонструють наголошувані аспекти морської проблематики і провідні світові тенденції цього літературного явища.

Ключові слова: море, мариністика, «реальне» море, «уявне» море, «морський» код, символ, метафора.

Olena KOLINKO,

orcid.org/0000-0003-4085-2577

Doctor of Philological Sciences, Professor

of Berdyansk State Pedagogical University

(Berdyansk, Zaporozhye region, Ukraine) kolinko56@meta.ua

MARINISTICS IN THE WORLD LITERATURE: THEORETICAL PERSPECTIVES AND LITERARY AND AESTHETIC DOMINANTS

The article is devoted to the theoretical and methodological principles of the study of marinistics in the world literature as well as various scientific approaches to this issue. It is proposed to determine the term marinistics, its features are underscored to be introduced into scientific use and to give the status of independent literary phenomenon.

The article deals with the main meanings and functions of the “sea” code in literary texts. It is emphasized on the multifunctionality of the concept of the sea due to its symbolization and metaphorization. In postmodern works the concept of the sea can be interpreted through the prism of the phenomenon of “double coding”. The difficult relations between the “seas” (rivers, lakes) and the “steppe”, the mountain ranges in the Ukrainian spiritual and nation-building space as well as the comparison of the sea with the sky as the embodiment of a secret, unknown, parallel to the sea or the world identical to it are noted.

The origin of world marinistics which dates back to ancient times is traced. It is emphasized that only in the XVIII century in the English literature (that developed in a mighty naval state), a clear tendency towards the literary understanding of the phenomenon of the sea as a reflection of national mentality with its inherent desire to open the “path” to the ocean was traced. The best achievements of the English marinistics were used by the American literature, which already had its own national tradition of image of the sea, sailors and developed their own way.

It is noted that the Ukrainian marine tradition has a long history too.

In the article the list of literary works that clearly demonstrate the accented aspects of marine issues and the world's leading trends in this literary phenomenon is proposed.

Key words: sea, marinistics, "real" sea, "imaginary" sea, "sea" code, symbol, metaphor.

Постановка проблеми. Від давнини і дотепер море, «морські» образи в різних варіаціях виникали і виникають у народній, класичній і сучасній літературах. Морська стихія, неозорі океанічні простори, екзотичні пейзажі та розбурхана ними уява здавна вабили людину, породжували жагу пошуку нового, незвіданого, кидаючи її у вир неймовірних мандрів і пригод. Та широкі води завжди викликали трепет, цікавість і творче натхнення у поетів, художників і музикантів. Історія свідчить, що немає жодного митця, який, побувавши біля моря, океану чи подорожуючи ними, не намагався осмислити цей феномен, присвячуючи морській темі чи то весь твір, чи то його окремі фрагменти, епізоди.

Аналіз досліджень. У сучасному літературознавстві спостерігається зацікавленість морською темою, однак виокремлюються лише деякі аспекти в дослідженні мариністики. Загалом вона залишається досить невивченою як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці. Серед досліджень світової мариністики найбільшої уваги заслуговують роботи Т. Струкової (Струкова, 2000), Ю. Ковальова, основоположника петербурзької школи американістики, автора численних статей, есе, нарисів і досліджень про історико-літературні процеси США, Канади, Великої Британії (Ковальов, 1989: 557–562), І. Багінської (Багінська, 1993); Я. Маховського (Маховський, 1972); колективна праця російських учених (Російська мариністика, 1996) та ін.

В Україні заклала ґрунт для вивчення різноаспектних студій творів з морською тематикою Міжнародна наукова конференція «Мариністика в художній літературі» (2010), перша конференція такої тематики, не випадково проведена в Бердянському державному педагогічному університеті, розташованому на самому березі Азовського моря. Доповіді й статті авторитетних і молодих учених склали 2 томи наукових праць (Актуальні проблеми слов'янської філології, 2011), розширили коло яскравих творців художніх марин, декодуючи різні грані мистецького функціонування образу моря та всього, що з ним пов'язане. Однак ще багато питань залишилися відкритими, дискусійними і спірними.

На жаль, у критичних працях, словниково-довідникових і навіть енциклопедичних виданнях або зовсім відсутнє поняття мариністики (Лекси-

кон загального та порівняльного літературознавства, 2001; Літературна енциклопедія термінів і понять, 2001; Поетика: словар актуальних термінів і понять, 2008; Сучасний словник літературознавчих термінів, 2003; Українська літературна енциклопедія, 1988–1995) або немає його чіткої дефініції. Щоправда, в «Літературознавчій енциклопедії» Ю. Коваліва натрапляємо на визначення маринізму, морського роману (Літературознавча енциклопедія, 2007). Мариністику називають і напрямом, і течією, і жанром (Сучасний тлумачний словник української мови, 2007), не надаючи поняттям наукового обґрунтування.

Мета статті. Така плутанина диктує потребу витлумачити цей термін і більш детально вписати його ознаки, щоб увести в науковий ужиток і надати статусу самостійного літературного явища.

Виклад основного матеріалу. Тож пропонується таке визначення поняття і його ознак як спроба компенсувати наявну проблему: «Мариністика (від франц. *marine*, італ. *marina*, лат. *marinus* – морський) – це особливий різновид літератури, представленої ліричними, епічними, драматичними жанрами, класичними (вірш, оповідання, повість, роман) і сучасними, часто модернізованими і трансформованими (експресивна настроєва проза, осучаснена робінзонада, авантюристські й науково-фантастичні повісті, біографічні книжки, ліричні подорожні щоденники, тревелоги тощо), у яких превалюють морські мотиви, образи (мореплавців, першовідкривачів, капітанів морських кораблів, піратів, корсарів, «морських вовків», морських фантастичних істот тощо), морські пейзажі; зображуються морські подорожі, екстремальні моменти з життя моряків, битви, баталії чи інші події, що відбуваються на морі. Це також живі безпосередні враження від водної стихії, авторське «море-відчуття» і «море-розуміння» (Г. Токмань), це складник філософської картини світу.

Серед художньо-естетичних домінант мариністики варто виокремити її прагнення до документально-достовірного зображення подій, явищ, фактів. Але їх різноманітність, унікальність, екзотичність (безперервні зміни, непередбачувані випадковості, підступні мілини, неймовірної сили урагани, зіткнення та затоплення кораблів) настільки незвичайні та захопливі для людини, що вже самі вони навіть без

художньої, літературної обробки здатні викликати у читача естетичне почуття, емоційне зворушення, залишати незабутні, яскраві враження. Тому документалізм – не лише визначальна риса мариністики, а й могутній фактор художньо-естетичного впливу на реципієнта.

Ще одна специфічна особливість творів про море – це не просто показ океанічної дійсності, а й зображення її «зсередини», крізь призму бачення моряка, його думок, переживань, його «стосунків» з водною стихією, тобто всього, що називається «морським життям». Почути «голос з палуби» (Р. Дана) вдається тільки письменникам з досвідом такого життя, з професійними знаннями про море і флот. Тож не випадково кращі художні марини були створені митцями, які мали власний досвід флотської служби, багаторічних подорожей морями й океанами.

Варто відзначити, що для будь-якого мариністичного твору домінантним є образ людини. Океан як всесвітня універсалія стає тією позахудожньою реальністю, яка породжує різноманітні варіанти її відтворення – від окремих пейзажних елементів до великої форми морського роману. Та у всіх випадках як «надтема» домінує людина, саме вона і є головним предметом зображення письменника-мариніста.

В. Топоров виділяє два типи «морських» описів (сюжетів) – «реальне» море і його семіотичні відповідники, стереотипи його «природного», «об'єктивного» опису і специфічна поетика та «уявне» море і те, що з ним, як «зримим ядром» зв'язуване, але невимірно глибше і ширше, тобто «морський» код «не морського» сполучення» (Топоров, 1995: 578), коли море є лише формою опису і глибинною метафорою, де превалує трансцендентальна природа морської стихії. Г. Башляр називає це «уявним морем, Морем Темряви – *Mare tenebrarum*» (Bachelard, 1987: 107). Концепція В. Топорова найбільш прийнятна для аналізу «морського» в художніх творах, та вона не обмежується статистикою звертань до морської тематики чи аналізом «образу моря»: вона охоплює цілу низку образів чи символів, які до того ж існують не відокремлено, а в межах цілісного «комплексу». Цінність такого підходу в системності вивчення моря і тематично близьких йому понять у можливості віднайти між ними внутрішні зв'язки і смислові аналогії. Тож науково релевантною є і думка про «морський код», який приховує широкий спектр досить складних «неморських» значень: митці часто змушені були застосовувати шифр, покликаний передавати різні смисли, і він таким чином перетворювався на код,

який потрібно декодувати, розшифрувати. Кожне з таких значень може вміщувати ремінісценції і здатне стати ключем до того чи іншого твору, його зв'язків із сучасниками чи попередниками. До такого прийому часто вдавалися модерністи, зокрема, молодомузівці. Так, Я. Поліщук, виокремивши серед своєрідних «формул семи «Е» – семи «засад львівської сецесії» енігматичність, наголошує, що вона включала в себе притаманну «Молодій Музі» «мову недоказування, натяку, двозначності, непевності» і була перехідною від застиглих традиційних форм вираження до «тайнопису», що приховує значення слів-символів і змісту творів (Поліщук, 2008: 201). Так, у поезії В. Пачовського опис реального (нічного) моря плавно переходить в уявне, набуває трансцендентних вимірів; а в мариністичній поезії Б. Лепкого «Задивлюсь я на море» ліричний герой спочатку виокремлює зором небо і море, та згодом ці образи зливаються для нього в єдину нероздільну площину. Образи хмар і берегів ототожнюються, він уявляє себе в небесному просторі, де немає відчуття плину часу. Дешифруючи смислові «морські коди» у творах митців, можна констатувати, що вони приховували «молодомузівський суб'єкт мрії про найвище щастя» або ж слугували для відображення «стагнації», безнадії і духовної немічності» (Матусяк, 2008: 46). Найчастіше письменники прагнуть вийти за межі традиційних для літературної мариністики мотивів, вдаються до образу моря не як конкретної географічної реальності, а як до екзотичної джерельної бази художньої образності. Тоді архетип води, топос моря найчастіше декодуються як глибинна метафора (життєвого моря, метафізичного часу, екзистенційного вибору, «іншого» простору, трансцендентної істини тощо), сутність якої кожне покоління читачів буде розшифровувати по-своєму, втім не забуваючи, що текст є духовним життям автора та певної історичної епохи.

Урахування результативності функціонування у світовій культурі символічних значень морських образів та буттєвих реальностей цивілізацій, пов'язаних із водою, дає змогу слідом за Р. Бартом виокремити такі їх рівні, як проайретичний (код подій, голос Емпірії); референційний (культурний код, голос Знання); семний (голос Особистості); символічний (голос Символу) та герменевтичний (код загадки, розгадки, істини) (Барт, 2001: 31–32). Продуктивне їх осмислення має, на думку В. Погребенника, й практичні «виходи» (екологічний, антиутопійний, екзистенційний рівні) (Погребенник, 2011: 15). Концепт моря у постмодерністських творах може бути інтерпретований крізь

призму феномена «подвійного кодування», яке є проявленням «пізнавального сумніву», «епістемологічної невпевненості», позаяк будь-який раціональний і традиційно досягнутий смисл є «проблемою для сучасної людини» (D'haen, 1986: 226).

Таким чином, багатофункціональність концепту моря, зумовлена його символізацією і метафоризацією, провокує багатогранні аспекти розкодування загальної концепції авторського тексту в межах цілісного «поетичного комплексу». Саме такі підходи до вивчення мариністики видаються найбільш науковими і продуктивними.

Науковці відзначають непрості взаємини «моря» та «степу» в українському духовному й націєтворчому просторі (Михайло Грушевський (Грушевський, 2016); Борис Крупницький (Крупницький, 1957). І. Ткаченко тлумачить море як другий компонент ментально визрілого антитектично-інтелектуального цілісного топософічного коду українців – «степ-море» (Ткаченко, 2011). О. Шаф досліджує природу та функції семантичного зближення топосів степу як «носія національної величі» (Д. Чижевський) та моря в українському фольклорі, ліриці поетів-романтиків у зв'язку з архетипно-світоглядними, ментальними, геософічно-історичними підвалинами етносвідомості українців (Шаф, 2011). І. Накашидзе, аналізуючи поезію україномовних письменників Канади (Б. Олександрівна, О. Зуєвського, Яра Славутича), зазначає, що в ній міфологема ріки невіддільна від міфологеми степу, створюючи з нею єдиний сакральний комплекс символіки батьківщини (Накашидзе, 2012). Побутує серед літературознавців думка щодо порівняння моря з небом як втіленням таємного, незнаного, паралельного до моря або тотожного йому світу. Так, А. Матусяк у творчості поетів «Молодої Музи» постійно змінною категорією вважає «досить частотну стихію води», невіддільну від символу неба і стихії повітря (Матусяк, 2008: 45–48).

В. Погребенник називає «земні та позаземні локуси водної (від озерної до океанічної) стихії, як і гірські масиви, степові обшири «другим морем», а загадкові їх відповідники в інопланетно-астральному світі – феноменальними й багато в чому містичними репрезентантами планети й усього космосу» (Погребенник, 2011: 15).

Торкнувшись основних теоретичних і методологічних вимірів мариністики, варто акцентувати на тих творах, які на певному історико-літературному етапі виразно продемонстрували наголошувани в розвідці аспекти морської проблематики і провідні тенденції цього літературного явища.

Витоки світової мариністики сягають античних часів, коли з'являються перші твори-описи морів («Періпл Понта Евксинського» Флавія Арріана складений у II ст. на основі більш ранніх джерел). Але тільки у XVIII ст. в англійській літературі, що розвивалася в могутній морській державі, виразно окреслилася тенденція до художнього осмислення феномена моря як відображення національної ментальності з притаманним їй прагненням до відкриття «дороги» в океан, пов'язаної насамперед зі збагаченням і пошуком кращого життя. Ця тема означилася в романах Д. Дефо («Робінзон Крузо», 1719; «Життя і піратські пригоди славетного капітана Сінгльтона», 1720); набула подальшого розвитку в творчості Роберта Луїса Стівенсона («Острів скарбів», 1883); Рафаеля Сабатіні («Морський яструб», 1915, «Одіссея капітана Блада», 1922). Дж. Конрад як класик світової мариністики започаткував морську психологічну прозу («Лорд Джим», 1900; «Негр із «Нарциса», 1897; «Юність», 1902; «Ностромо», 1904; «Чорний штурман», 1894; «Серце темряви», 1899; «Тайфун», 1903; «Таємний спільник», 1912; «Кінець неволі», 1902 та інші). Алістер Маклін став майстром морських детективів: «Корабль его величества «Улисс» / «Полярный конвой» / «Крейсер «Улисс», 1955; «К югу от Явы» / «К югу от мыса Ява», 1957; «Золотое рандеву», 1962; «Два дня и три ночи» / «Свистать всех наверх» / «Когда пробьет восемь склянок», 1966; «Морская ведьма», 1977; «Сан-Андреас», 1984; «Санторин», 1986. Джеймс Олдрідж віддавав перевагу батальній прозі: «Морський орел», 1944; «Підводне полювання для недосвідчених англійців», 1955; «Дівчина з моря», 2002; «Крила Кітті», 2006 та ін. У творах Грема Свіфта («Земля води», 1983; «Последние распоряжения», 1996), якого вважають одним з найкращих сучасних романістів Англії, образ моря виступає як архетипна константа, що втілює споконвічні закони буття, які не піддаються раціональному осмисленню, але тільки в суголосі з ними можливе вирішення актуальних проблем сучасного англійського суспільства.

Кращі надбання і досягнення англійської мариністики використала американська література, яка, втім, мала вже власну національну традицію зображення моря, моряків і розвивалася своїм шляхом. Відправним пунктом морської теми стали твори Ф. Купера як засновника «морського роману» у світовій літературі («Лоцман», 1823, «Червоний Корсар», 1828, «Морська чарівниця», 1830; «На суші та на морі», 1844; «Джек Гір», 1845; «Морські леви», 1849 та ін.). В. Ірвінг цікавився історією відкриття Америки і написав захо-

пливу історію «Життя та подорожі Христофора Колумба» (1828), де бодай частково відповів на питання: як, чому, з якою метою людина відправляється в море – стихію дивовижну, загадкову, не притаманну природі її існування. Книга Річарда Генрі Дани «Два роки простим матросом» (1840) ознаменувала початок нового етапу американської морської прози середини XIX ст. через показ життя простих моряків і нелегких побутових умов їх існування поза межами битв, переслідувань, гонитв, екзотики.

Продовжили мариністичну традицію Г. Мелвілл («Мобі Дік, або Білий Кит», 1851), Джошуа Слокам («Наволоосвітня подорож вітрильником наодинці», 1899), Джек Лондон («Тайфун біля берегів Японії», 1893; «Морський вовк», 1904; «Подорож на яхті «Снарк», 1911; зб. «Казки південних морів», 1911; «Джеррі-острів'янин», 1917 та ін.).

Вісенте Ріва Паласіо, мексиканський письменник, торкається військово-морської тематики і в творі «Пірати Мексиканської затоки» (1869) показує життя морських розбійників як спротив іспанській колоніальній системі.

Українська мариністична традиція також має давню історію. На думку вчених, море окреслилося уже в українському фольклорі, увиразнилося в добу козаччини, знайшовши для себе культурно-історичну й географічну репрезентацію в історичних піснях, думах, баладах тощо. У писемних джерелах море сповнювалося негативними змістовими конотаціями: «далекий», «чужий», «незнаний», «небезпечний», «мирський», «суєтний», існувало як алегорія, міфологема. Історик І. Ушаков простежує ранньохристиянські ремінісценції в усній та писемній словесності доби Київської Русі й зауважує там по-особливному змістовлений морський образний сегмент (Ушаков, 2013: 42–43).

Мариністичний топос в українській літературі яскраво представлений творами різних жанрів. Морська тематика присутня у творах Г. Сквороди («Сад божественних пісень», 1757–1785), І. Котляревського («Енеїда» (I–III частини 1798, IV–VI – 1842); Т. Шевченка («Гамалія», 1842; «Прогулка с удовольствием и не без морали», первісна назва «Матрос», 1856); І. Нечуя-Левицького («Микола Джеря», 1878); Чайки Дніпрової («Морські малюнки», 1887); Лесі Українки – першої «фахової» мариністки (Чопик, 2013: 207) (поетичні цикли «Подорож до моря», 1888; «Кримські спогади», 1890–1891 рр.; «З подорожньої книжки», 1911; «Весна в Єгипті», 1910; повість «Над морем», 1898 та безліч морських перлин, розсіяних акваторією всієї творчості); І. Франка («У Бразилії», 1896–1898); М. Старицького (три-

логія «Богдан Хмельницький», 1895–1897); М. Коцюбинського (новели «На камені», 1902, «На острові», 1912) та ін.

Можуть бути кваліфіковані як «навіяні морем» твори Павла Филиповича («Кримська елегія», 1926, «Гурзуф», 1926); Миколи Зерова («Чатир-Даг», 1926; «Кримська елегія. Наслідкування П. Филиповича», 1926; «Партеніт», 1927; «На верхів'ях Качі», 1927); Михайла Драй-Хмари (цикл «Море», 1927; поема «Ведмідь-гора», 1929; «На могилі Руданського», 1930; поема «Констанца», 1935); Максима Рильського (цикл «Море і солов'ї», 1939), Юрія Шовкопляса («Після бурі», 1927; «Весна над морем», 1929; «Чекання», 1938); Володимира Свідзінського (поетична збірка «Медобір», 1936).

Цей ряд можна було б продовжувати Юрієм Яновським (окремі новели «Вершників», 1935, «Майстер корабля», 1928), Остапом Вишнею («Вишневі усмішки кримські», 1924), Олександром Корнійчуком («Загибель ескадри», 1933), Олесем Гончаром («Тронка», 1963, «Берег любові» 1976), Радієм Полонським («Допоможіть Богові морів», 1962) та ін.

Творами «справжніх мариністів» (Антон Санченко) вважають: Миколу Трублаїні («Шхуна Колумб» 1938, «Лахтак» 1934, «Крила рожевої чайки», 1934); Леоніда Тендюка («Тиша, стривожена штормом, 1975, «Голос моря і степу», 1981, «Одісея східних морів», 1964, «Люди з планети Океан», 1968, «Альбатрос – блукач морів», 1972, «Експедиція «Гондвана», 1984, «Слід «Баракуди», 1986, «Останній рейс «Сінтоку-Мару», 1987, «Смерть в океані», 1990); Антона Санченка («Баркаролі», 2008; «Весілля з Європою», 2008; «Нариси бурси», 2011); Альбія Шудрі («Албі Бек», 2007).

Мариністичні, мариністично-гірські, мариністично-степові мотиви наявні у творах сучасних авторів, де хвилі моря і степу, образ Саду постають як взірць порозуміння між людиною і природою: С. Стеценка («Чорна акула в червоній воді», 1999); Т. Прохаська («НепрОсті», 2002); Н. Дев'ятко (трилогія «Скарби примарних островів», 2011; фольк-роман «Злато Сонця, синь Води», 2014); А. Качана («До синього моря хмарина пливе», 2001; «Хвиля хвилю доганяє», 2007; «За нашим садом грає море», 2016) та ін.

Місто Бердянськ, перлина Приазов'я, просто було роковане стати музою для багатьох митців, творча спадщина яких пов'язана з Азовським морем, рибальством, океанологією, водною стихією, яка може зачарувати симфонією ночі й веселковими барвами дня, а може бути грізна під час шторму, нагадуючи, що необачним

місця у морі немає. Серед великої галереї бердянських письменників-мариністів варто згадати Віктора Ликова (трилогія «Море солёное», 1980, 1982, 1990), Олексія Огульчанського, який прагнув передати нащадкам «ключі від моря» («Вітрів кут», 1959; «Острів Сріблястих чайок», 1962; «Бухта солодкого коріння», 1973; «Як сплять дельфіни», 1979 та ін.), Михайла Годенка («Море моє», 1957; збірка «Тяга к океану», 1960; «Минное поле», 1962; «Потаённое судно», 1986 та ін.).

Українська мариністика широко представлена в антології морської поезії від Т. Шевченка до наших днів (Антологія української морської поезії: від Т. Шевченка до наших днів, 2004), у книзі

«Морські міфи, казки та легенди» (Морські міфи, казки та легенди, 2004).

Висновки. Отже, морська тематика, оприявлена у багатьох творах світової та української літератури, породжує численні літературознавчі рецепції та інтерпретації, які потребують певної систематизації, упорядкування, аналізу. Запропоновані в статті деякі теоретичні характеристики мариністики й методологічні засади її вивчення лише частково наближають до вирішення проблем, пов'язаних з «реальним» та «уявним» морем, таким чином запрошуючи науковців розширити поле досліджень мариністики, яка глибоко і вагомо представляє і свою епоху, і свою національну культуру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : лінгвістика і літературознавство* : міжвуз. зб. наук. ст. / гол. ред. В. А. Зарва. Бердянськ : БДПУ, 2011. Вип. XXIV. Ч. 1. 556 с.; Ч. 2. 550 с.
2. Антологія української морської поезії: від Т. Г. Шевченка до наших днів / упоряд. і вступ. ст. А. Глушак. Одеса : Маяк, 2004. 240 с.
3. Багинская И. Н. Творчество Р. Г. Даны и американская маринистика первой половины XIX века : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.05. Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 1993. 197 с.
4. Барт Ролан. S/Z. / пер. с фр. 2-е изд., испр.; под ред. Г. К. Косикова. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 232 с.
5. Грушевський М. С. Степ і море в історії України. Кілька слів щодо пляну і перспектив сього досліджу / авт. вступної статті О. В. Ясь. *Український історичний журнал*. 2016. № 1. С. 176–194.
6. Ковалев Ю. В. Купер. История всемирной литературы : в 9 т. / под ред. Ю. Б. Виппер. Москва : Наука, 1989. Т. 6. С. 557–562; Мелвилл. С. 577–582.
7. Крупницький Б. Ліс, степ і море в процесі формування української нації. *Українська історична наука під советами*. Мюнхен, 1957. 175 с.
8. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.
9. Літературна енциклопедія термінів и понятьий / гл. ред. А. Н. Николюкин. Москва : Интелвак, 2001. 1600 с.
10. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт. уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 2. 624 с.
11. Магусяк А. Сецесійний дискурс письменників «Молодої Музи». *Слово і час*. 2008. № 6. С. 35–50.
12. Маховский Я. История морского пиратства. Москва : Наука, 1972. 288 с.
13. Российская маринистика: в 6 т. / ред.-сост. Ю. А. Виноградов. Москва : Современник: Международная ассоциация писателей-баталистов, 1996.
14. Морські міфи, казки та легенди / ред. Н. П. Беленькова. Одеса : Маяк, 2004. 320 с.
15. Накашидзе І. С. Образ води як уособлення історичної пам'яті народу в україномовній поезії письменників-емігрантів у Канаді. *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)* : зб. наук. праць / ред. кол. : Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін. Дніпропетровськ : Ліра. 2012. Вип. 13. С. 161–167.
16. Погребенний В. Міфологічно-фольклорні первні української поетичної мариністики другої половини XIX – початку XX століття. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Бердянськ : БДПУ, 2011. Випуск XXIV. Частина 2. С. 15–25.
17. Поліщук Я. Сецесія в поезії «Молодої Музи». *Література як геокультурний проект* : монографія. Київ : Академвидав, 2008. С. 189–204.
18. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий / гл. научн. ред. Н.Д. Тамарченко. Москва : Издательство Кулагиной; Intrada, 2008. 358 с.
19. Струкова Т. Г. Английский морской роман XIX–XX вв. Воронеж : Истоки, 2000. 297 с.
20. Сучасний словник літературознавчих термінів / автор-укладач М.Ф. Гетьманець. Харків : Веста : Ранок, 2003. 160 с.
21. Сучасний тлумачний словник української мови / за заг. ред. В.В. Дубічинського. Харків : ШКОЛА, 2007. 832 с.
22. Ткаченко І. Поезія і поетика степу в українській літературі : монографія. Кіровоград : Степова Еллада, 2011. 360 с.
23. Топоров В. Н. О «поэтическом» комплексе моря и его психофизических основах. *Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического*: Избранное. Москва : Прогресс-Культура, 1995. С. 575–622.
24. Українська літературна енциклопедія : у 5 т. / редкол. : І. О. Дзеверін (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1988–1995. Т. 3 (К–Н). 1995. 496 с.
25. Ушаков І. Дослід перевірки образу української спільноти «врем'яних літ» фольклорною традицією. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 4 (201). С. 42–45.

26. Чопик Р. Два поляки. *Парадигма* : зб. наук. пр. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. Вип. 7. С. 199–220.
27. Шаф О. В. «Степ, як море...»: функція семантичного зіставлення топонімів степу та моря в українській поетичній традиції. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Бердянськ : БДПУ. 2011. Випуск XXIV. Частина 4. С. 260–267.
28. D'haen T. Postmodernism in American fiction and art. *Approaching postmodernism*. Amsterdam; Philadelphia, 1986. С. 226.

REFERENCES

1. Aktualni problemy slovianskoi filologii. Seria : lnhvistyka i literaturoznavstvo (2011). [Actual problems of Slavic Philology. Series: linguistics and literature]. Berdyansk : BSPU [in Ukrainian].
2. Antolohia ukrayinskoi morskoi poezii: vid T. H. Shevchenka do nashykh dnyv [Anthology of the Ukrainian marine poetry : from T. G. Shevchenko to our day]. (2004). Odesa : Mayak [in Ukrainian].
3. Baginskaya, I. N. (1993). Tvorchestvo R. G. Dany i amerikanskaia marinistika pervoy poloviny XIX veka [The work of R. G. Dana and American marine painting of the first half of the 19th century]: Doctoral Thesis. Sankt-Peterburg [in Russian].
4. Bart, Rolan. (2001). S/Z. [S/Z]. Moskva : Editorial URSS [in Russian].
5. Hrushevskiy, M. S. Step i more v istoriyi Ukrayiny. Kilka sliv shchodo plianu i perspektiv soho doslidu [Steppe and sea in history of Ukraine. A few words in relation to plan and prospects of this experience]. Ukrainian historical magazine, 2016, No 1, pp. 176–194 [in Ukrainian].
6. Kovalev, Yu. (1989). V. Kuper. Melvill. Istoriya vsemirnoy literatury: v 9 tt. [History of World Literature]. Moskva : Nauka [in Russian].
7. Krupnytskyi, B. (1957). Lis, step i more v protsesi formuvannia ukrainskoi natsii [Krupnitsky B. Forest, steppe and sea in the process of formation of the Ukrainian nation]. Ukrainian historical science under the Soviets. Myunkhen [in Ukrainian].
8. Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva (2001) [Lexicon of general and comparative literary studies]. Chernivtsi : Zoloti lytavry [in Ukrainian].
9. Literaturnaia entsyklopediia terminov i poniatii (2001) [Literary Encyclopedia of Terms and Concepts]. Moskva : Intelvak [in Russian].
10. Literaturoznavcha entsyklopediia: v 2 t. (2007) [Literary Encyclopedia]. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].
11. Matusyak, A. Setsesinyy diskurs pys'mennykiv "Molodoyi Muzy" [The secession discourse of the Young Muse writers]. Slovo i chas, 2008, No 6, pp. 35–50 [in Ukrainian].
12. Makhovskiy, Ya. (1972). Istoriya morskogo piratstva [History of Maritime Piracy]. Moskva : Nauka [in Russian].
13. Rossiyskaia marinistika: v 6 tt. (1996). [Russian marine painting]. Moskva : Contemporary: International association of writers-painters of battlepieces [in Russian].
14. Morski mify, kazky ta lehendy (2004). [Sea myths, fairy tales and legends]. Odesa : Mayak 50 [in Ukrainian].
15. Nakashydze, I. S. (2012). Obraz vody yak uosoblennia istorichnoi pamiaty narodu v ukraïnomovnii poezii pysmennykiv-emigrantiv u Kanadi. Tainy khudozhnoho tekstu (do problemy poetyky tekstu) [The image of water as the personification of the historical memory of the people in the Ukrainian-language poetry of writers-immigrants in Canada. Secrets of the literary text (to the problem poetics of the text)]. Dnipropetrovsk : Lira [in Ukrainian].
16. Pohrebennyk, V. (2011). Mifolohichno-folklorni pervni ukraïnskoi poetychnoi marynistyky druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia [Mythological and folkloric foundations of the Ukrainian poetic marine industry in the second half of XIX – early XX century]. Actual problems of Slavic Philology. Berdyansk : BSPU [in Ukrainian].
17. Polishchuk, Ya. (2008). Setsesia v poezii "Molodoi Muzy". Literatura yak heokulturnyi proekt [Secession in the poetry of the Young Muse. Literature as a geo-cultural project]. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian].
18. Poetika: slovar aktualnykh terminov i ponyatyi (2008). [Poetics: a dictionary of relevant terms and concepts]. Moskva : Publishing house Kulaginoy; Intrada [in Russian].
19. Strukova, T. G. (2000). Angliyskiy morskoy roman XIX–XX vv. [English marine novel of the XIX–XX centuries]. Voronezh : Sources [in Russian].
20. Suchasnyi slovnyk literaturoznavchyykh terminiv (2003). [Modern dictionary of literary terms]. Kharkiv : Vesta : Ranok [in Ukrainian].
21. Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukraïnskoi movy (2007). [Modern explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kharkiv : SHKOLA [in Ukrainian].
22. Tkachenko, I. Poeziya i poetyka stepu v ukraïnskii literaturi (2011). [A poetry and poetics of steppe are in Ukrainian literature]. Kirovohrad : Stepova Ellada [in Ukrainian].
23. Toporov, V. N. (1995). O "poeticheskom" komplekse morya i ego psikhofizicheskikh osnovakh. Mif. Ritual. Simvol. Obraz: Issledovaniya v oblasti mifopoeticheskogo [On the "poetic" complex of the sea and its psychophysical foundations. Myth. Ritual. Symbol. Image: Mythopoetic Studies]: Izbrannoe. Moskva : Progress-culture [in Russian].
24. Ukrainska literaturna entsyklopediia: v 5 tt. (1988–1995). [Ukrainian literary encyclopaedia]. Kyiv : Ukrainian encyclopaedia named after M. P. Bazhan [in Ukrainian].
25. Ushakov, I. Doslid perevirky obrazu ukraïnskoi spilnoty "vremyanykh lit" folklornoyu tradytsiieiu [Experience of verification of character of the Ukrainian association of "temporal years" by folklore tradition]. Visnyk Knyzhkovoyi palaty. 2013, No 4 (201), pp. 42–45 [in Ukrainian].

26. Chopyk, R. Dva poliaky (2013). [Two Poland]. Paradigm : Sat. Sciences. Lviv avenue: Institute of Ukrainian Studies I. Krypiakevich NAS of Ukraine [in Ukrainian].
27. Shaf, O. V. (2011). "Step, yak more...": funktsiia semantychnoho zistavlennia toposiv stepu ta morya v ukrayinskii poetychnii tradytsii ["Steppe as a sea": a function of semantic comparison of topos steppe and sea is in Ukrainian poetic tradition]. Actual problems of Slavic Philology. Berdyansk : BSPU [in Ukrainian].
28. D'haen, T. (1986). Postmodernism in American fiction and art. Approaching postmodernism. Amsterdam; Philadelphia [in English].